

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Fashion Design

Vol: 8 Issue: 65

Year: 2022 November

Pp: 2004-2017

Arrival

29 June 2022

Published

30 November 2022

Article ID 63323

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.292>

28/smrj.63323

How to Cite This**Article**

Zümbül, T. ve Geyik

Değerli, N. (2022).

“Şaman Giysileri
Üzerindeki Desenler ve
Semboller”,International Social
Mentality and

Researcher Thinkers

Journal, (Issn:2630-

631X) 8(65): 2004-

2017

Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.**Şaman Giysileri Üzerindeki Desenler ve Semboller****Patterns and Symbols on Shaman Clothes**Tuğçe Zümbül¹ Nursen Geyik Değerli² ¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., Nişantaşı Üniversitesi, SBE, Tekstil ve Moda Tasarımı ABD, İstanbul, Türkiye² Dr. Öğr. Üyesi., Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye**ÖZET**

Bu araştırma günümüz toplum inançlarına göre, sosyal alanda, güncel moda anlayışında varlığını devam ettirmek olan ‘Şaman’ giysileri üzerindeki desenler ve sembollerini araştırmak üzere hazırlanmıştır. Çalışma ile ilgili olarak alan incelemeleri yapılmış, gerekli çalışmalar araştırılmış, konu ile ilgili tez ve makalelerin taramaları yapılmıştır. Her türlü nitel ve nicel verilerden faydalanılmış, literatür incelenmesi ile beraber gerekli kaynaklar okunarak çalışmada kullanılmıştır. Şamanizm kültür ve inanç öğelerinin en önemli izlerini taşımaktadır. Felsefik, mistik ve sihir içerisinde barındıran bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Şamanın sahip olduğu üstün yetenekleri gerçekleştirirken savunma olarak kullandığı araçlar arasında giysilerin yer aldığı görülmektedir. Şaman kostümleri kutsal olarak günümüze kadar, milletlerin inanç sistemi, mitolojisi ve kültürü hakkında bilgi vermiştir.

Araştırma kapsamında değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda Şaman giysileri desenleri ve semboller arasındaki bağlantı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şaman, Şaman Giysiler, Şaman Semboller**ABSTRACT**

This research has been prepared to investigate the patterns and symbols on 'Shaman' clothing, which is to continue its existence in the social field and in the current fashion understanding, according to today's society beliefs. Related to the study, field studies were made, necessary studies were searched, and thesis and articles related to the subject were scanned. All kinds of qualitative and quantitative data were used, together with the literature review, necessary sources were read and used in the study. Shamanism, which is one of the most important traces of belief and culture, is expressed as a phenomenon that contains magic, mystical and philosophical elements from the primitive times to the present day. Costumes are among the elements that the shaman, who takes his place on the stage of history as a practitioner and has superior abilities, uses as a protector while performing his practices. It is seen that the shaman costume, which is described as sacred, has become an important culture that gives information about the mythology, belief system and culture of the communities from the past to the present.

An evaluation was made within the scope of the study in the light of the collected data. In this evaluation, the connection between shaman clothing patterns and symbols was examined.

Keywords: Shaman , Shaman Clothes, Shaman Symbols**GİRİŞ**

Giyim insanoğlunun ihtiyaçlarından bir olarak bilinen; farklı yaşamları yansıtan, o dönemin sanatını ve yönlerini anlatan, ekonomik ve siyasi koşullarına göre şekillenen geçmişin izlerin günümüze taşıyan bir araçtır. Giyim insanların görsel dili olarak adlandırılabilir. Farklı kültür, farklı hayat ve değerlere sahip toplumların ortak evrensel düşüncelerini yansıtmaktadır. Kültür toplumun inançlarını karakterini ortaya çıkaran; sürekliliği sağlayan unsurlardan biridir. Toplumların tarih boyunca inandıkları bütün inançları kapsamaktadır.

Şamanizm dünyanın pek çok noktasında bugün hala varlık göstermektedir ve araştırmacılar en orijinal halinin Asya ve Sibirya bölgesinde görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu sebeple Asya ve Sibirya bölgesinde, geçmişte ve bugün Şaman inanç sistemini benimsemiş olan Türk halklarının Şamanlarına ait giysileri oldukça önemlidir. Bu giysiler, dini ve siyasi nedenlerle yok edilmiş olmaları sebebiyle ulaşılması güç materyallerdir. Bu çalışma, çok sayıda Şaman elbisesinin analiz edilmesi temel prensiplerinin ortaya çıkarılması açısından hayli önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Şaman Giysileri Üzerindeki Desenler ve Sembollerin günümüze nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Şamanların sahip olduğu yetenekler ve kullandıkları araçların giysiler üzerindeki etkileri açıklamaktır. Şamanların inanç sistemleri, mitolojisi ve kültürü hakkında bilgi vermektir.

Araştırmanın Önemi

Şamanların karakterini kişiliğini en iyi ifade eden, kostümleri, başlıkları ve maskeleri, davulları ve ayna gibi objelerdir. Genel olarak kendisi olmayandır. Farklı anlamlarla zenginleştirerek daha üst anlatım aracıdır.

Şamanın kullandığı araç ve gereçler şamanın kimliğinin oluşmasında yardımcı olmasının yanı sıra şaman kullandığı araç ve gereçle kendi bireyselliğini evrenselliğe taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsam bakımında nitel araştırma yöntemidir. Çalışma ile ilgili olarak alan incelemeleri yapılmış, gerekli çalışmalar araştırılmış, konu ile ilgili tez ve makalelerin taramaları yapılmıştır. Her türlü nitel ve nicel verilerden faydalanılmış, literatür incelenmesi ile beraber gerekli kaynaklar okunarak çalışmada kullanılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Şaman ve Şamanizm

Orta Asya Türkleri tarafından ortaya çıkan Şamanizm ilerleyen süreçte Türk boylarına yayıldığı görülmüştür. Doğa ve Ata ruhlarına tapınışa dayalı Asya dini olarak bilinmektedir.

Aynı zamanda psikolojik bir öğreti olarak kabul edilmektedir. ‘Şaman’ sözcüğünden gelen Şamanizm’in asıl kaynağı inanıştır. Şamanizm inanışından sonra ortaya çıkan inanışları, tek tanrılı dinleri etkilemiştir. Şamanizm’in tarihçesi ve terminolojisine bakıldığında farklı görüşlerin olduğu görülmektedir (Perrin, 2013, s. 6).

Şamanizm’in çıkış noktası Şaman’dır. Şamanlar bütün işlerini ruhlarla yaparlar ve hasta olan insanları tedavi ederler. Tedaviler dışında iklim şartlarını etkileme ve kayıp araç gereçlerin yerini tespit ettikleri bilinmektedir. Şaman kültürel açıdan sadece bir unsurun referansı olarak bilinir. Şaman üstün yeteneklere sahip sıra dışı sanatçı ve hekimdir, aynı zamanda bir kahindir. Şamanlar, Şaman olmayı kendileri tercih etmemişlerdir. Şamanlar aile büyüklerin den bu yeteneği el almış ya da kendileri istemiş ve bütün şamanik yeterlilikleri almıştır. Bu özelliklere sahip olan şamanlara sihirbaz ve büyücü olarak tanımlamak yanlış bir ifadedir.

Şamanlar; milletin ilk şairleri, öykücüleri, dansçıları ve sanatçılarıdır. Şamanizm sanat, Şaman ise bir sanatçı olarak tanımlanır. Şamanlar sanatların çizdikleri resimlerle ya da mimiklerle ifade ederler. Simgesel ve resimsel kendilerine özgü tarzları aksesuarlarında kullanırlar. Şamanların kendilerine özgü kullandıkları desenler şamanik özelliklerini davullarında görülmektedir.

Resim 1: Bir Şaman Davulu

Kaynak: <https://www.yogixo.com/davullar/saman-davulu/saman-davulu-1>

Genellikle Şamanlar’ da ‘Davul’ önemli bir objedir ve sembol olarak değerlidir. Davul şamanları taşıyan araç ya da diğer ruhlarla iletişime geçmeyi sağlayan bir araç olarak tanımlanır. Şamanlar davula vurdukları zaman çıkan seslerle ruhlarla iletişime geçtiğini düşünürler. Davulların bazılarında kemik görünümlü desenler vardır. Diğer âlemdeki ölümlü ve ölümsüz ruhlara bir gönderme şeklinde yorumlanmaktadır. Bu desenler sembol olup daha sonra trans esnasında da resmedilebilmektedir. Davulların üzerindeki renkler genel olarak siyah, beyaz ya da kırmızıdır. Her rengin bir anlamı vardır. Siyah yer altı dünyasını, kırmızı gök dünyasında yaşayanları simgeler. Bunların arasında en önemli olan simgeler ise Güneş, Dünya ve Ay ağacı olanlardır (Hoppál, 2012, s. 230).

Şaman Giysileri

Şaman kadın kostümleri kendilerine özgü sembollerle bezelidir. Bu kostümlerin üzerindeki eşyalar semboller şaman mitolojisini de bildiği çeşitli dini törenlerde ilahiler okurlardı. Mitoloji yiğitlerin bulunduğu hayvanların anlamlarından trans anında iletişimlerden oluşurdu. Şamanların kostümleri genellikle şaman mertebesine ulaşmış kişilere göre hazırlanmaktadır. Bunun nedeni ise Şamanların uzmanlığına göre değişiklik

göstermesi ile ilgilidir. Örneğin yeni şaman olmuş birinin faaliyetlerinin sınırlı olmasından dolayı kostümlerinin donanımları açısından diğerlerine göre farklıdır ve zayıftır. Bu şamanlar genellikle basit hastalıklarla ilgilenmektedirler. Genel olarak kostümlerinin sade olması, diğer Şamanlar arasındaki hiyerarşik düzeni göstermektedir. Deneyimli Şamanların kostümleri ise, ağırlığı nedeni ile aynı şamanların hareket etmesinde kısıtlayıcı olabilmektedir. Şamanların uzun süre dans etmeleri yardımcı ruhların yetileri ile güçleri arasında bağlantılıdır. Şamanların bedensel güçlerinin de gelişmiş olması gerekir. Şamanların farklı alanlarda uzmanlıkları olabilmektedir. Bundan dolayı farklı kostümleri olması gerekmektedir. Bir şamanın sahip olduğu kostümlerinin farklılığı aynı kostüm üzerinde bir araya getirilmesi, şamanların her iki dünyaya yolculuk yapacağı şeklinde yorumlanır. Bazı kostümlerdeki simgesel fazlalık, o şamanın aynı kostüm ile farklı görevlerde kullanabileceği anlamına gelebilmektedir (Gürçan, 2017).

Şaman kostümlerinin farklı olması, inanç sistemine göre ortak sembolik özellikler gösterir. Genel olarak kostümler için tercih edilen malzeme ve süslemelerle oluşturulan bu sembolik kostümlerin somut bir nesneden ortaya çıkmasıdır. Özellikle Türk toplumlarının şaman kostümleri deriden yapıldığı ile ilgili bilgiler mevcuttur. Bu nedenle Şamanların günlük giysileri ve ayinlerde giydikleri kıyafetleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kendi avladıkları hayvan kürklerini ayinde giymelerinin nedeni topluluk içinde lider olduklarını yansıtmasıdır. Kıyafetlerde kullanılan hayvan deri parçalarının küçük veya büyük ebatlarda/ölçülerde olması giysi parça sayısını etkilemektedir. Hayvanın küçük olması derisinden çok az parça çıkacağından kıyafet üzerinde daha fazla ek parça olmasına ve daha fazla dikiş kullanılmasına neden olur. Daha fazla dikiş izine neden olur. Şaman giysileri genel olarak basen hizasına kadar dikilir ve ceket formunda yapılıdır. Etek kısımlarına geçirilen saçak, sicim ve kordonlarla ayaklarına kadar uzanır. Bu kordonlar kıyafete kuş görünümü verdiği düşünülmektedir. Bu saçaklar ve sicimler Altaylarda dağ iyelerinin kıyafetlerine benzetilmektedir. Yakutlarda yılanı büyü aracı olarak 'saç'ı simgelediği bilinir. Makalede Şamanların kostümleri üzerinde; hayvan figürleri, ruh simgeleri, iskelet simgeleri, savunma ve saldırı simgeleri, ay - güneş - dünya simgeleri ön plan çıkmıştır.

Hayvan simgesi;

- ✓ Şamanların kostümlerine giydirilen kürkler, uzuvlar ve tüyler gerçek hayvanların derileridir.
- ✓ Şaman kostümlerinde hayvanın belirli kısımlarını simgeleyen metal öğeler ise boynuzlar, pençelerdir.
- ✓ Metallerden hazırlanmış hayvanların formları,
- ✓ Kostümlerin hayvana benzer şekilde olması,
- ✓ Hayvanların öğelerini kapsayan nakış süslemeleri kendini göstermektedir.

Şaman kötülerinde hayvan simgelerinin, Şaman'ın ruh atası ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Kuzey Asya'da yaşayan toplumların inanışlarına göre, her şamanın hayvan ikizinin olduğudur. Buna göre, acemi ve zayıf olan Şamanların ikizi köpektir. Bir diğer inanış ise, kurt, köpek, kuzgun ve bu hayvanların açgözlü olmaları nedeni ile şamanlarında hasta olma riskinin fazla olduğuna inanılmaktadır. Güçlü olan Şamanların ana hayvanları ise boğa, kartal, aygır ve kara ayı olarak bilinmektedir (Sieroszewski, 1986, s. 626).

Türk şaman kostümlerinde genel olarak kuş kanatları yaygın olarak kullanılır. Hakaslar da ve Altaylarda ise kuşların tüyleri genel olarak giysilerin üzerinde ve başlarında kullanılmaktadır. Darhat, Tofa ve Tuva Şamanlarının kıyafetlerinin ise başlıklarında tercih edilmektedir. Türk şamanlarını ortak baş özellikleri kuş tüyleridir ve ana unsur olarak görülmektedir. Çeşitli nesnelerin ise kostümlerin üstünde yer alır. Genellikle Hakas Şamanlarının kostümlerinin arka bölümünde kuşların tüyünden hazırlanan kol takılan çanta şeklindeki objeler ve başlıktan aşağı uzanan kartal pençeleri ilgi çekmektedir. Mitolojik açıdan kuş ve kartal figürleri Türklerin yaşantısının bir parçası olarak önemlidir (Lopsan Mb, 1999, s. 437).

Kartalın Türklere atası anlamına geldiği pek çok kaynakta bilgi olarak yer almaktadır. Kargalarda, yakutlarda önem taşımaktadır (Alizade, 2012, s. 99-104).

Troşanskiy, Pekarskiy ve Vasilyev Yakut Şamanların kostümlerini Şamanların kuş-insan olarak betimlenen destekleyici ruhu ile bağlantılıdır. Altay Şamanlarının kostümleri için aynı şeyi düşünmektedirler. Altayların mitolojisine göre Şamanlar, puhu kuşuna dönüşerek yolculuk edebilir. Toplum içinde puhu kuşlarının 'kahin' olduğu söylenmektedir (Alekseyev, 2013, s. 216).

Yakutların soylu kabilelerinin atalarının kartal olduğuna inanılmaktadır. Türk mitolojisinde türeme hayvanı olarak şahinler, atmacalar ve doğan gibi kartal türü hayvanların özel bir yeri vardır (Çoruhlu, 2014, s. 53).

Altayların Şaman kostümlerinin kuşları simgelediği düşüncesi, kostümlerde olan simgelerin kurdele ve sicimlerle bağlantılı olduğudur (Potapov, 2012, s. 264).

Resim 2: Kadın Şaman

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/430164201888677284/> (18.11.2016)

Şaman kostümlerinin en belirgin özelliklerinden biri erkek, kadın kostümleri arasında herhangi bir benzerliğin olmamasıdır. Donatılar arasında sadece saç örgüleri gerdanlık ve boncuklar ve kadınlara has başlıklar değişiklik göstermektedir. Kostümlerin vazgeçilmez öğeleri ise, atkılar, boynuzlar, tüyler vs.(Mikluho Maklai, 1971:7).

Resim 3 : Şaman Elbiselerinde Desen

Kaynak: (Gürcan Yardımcı, 463)

Şamanların kostümlerinde Altaylar, Tofalar ve Tuvaların tercih ettikleri dikiş ve nakış ile yaptıkları süslemeler kostümlere farklı bir estetik görünüm sağlar. Kostümlerin süslemelerinde alt zemin açık renk ise kırmızı ve kahverengi ya da beyaz iplikler kullanılır. Buğumlar oluşturulan bu desenlere Kalmukların kostümlerinde de kullanılır. Kalmukların ve Altayların Şaman kostümleri benzerlik gösterirler. Tofa ve Tuva Şamanlarının kostümleri üstündeki nakışlar ise, kumaş şeritlerle yapılmış ve iskelet simgesini öne çıkarmıştır. Bu her iki toplumda da iskelet simgesi, diğer topluluklara göre oldukça farklıdır.

Resim 3: Şaman Elbiselerinde İskelet Sembolizmi Detayları
Kaynak: (Gürcan Yardımcı, 463)

Resim 4: Şaman Elbiselerinde İskelet Sembolizm
Kaynak: (Gürcan Yardımcı, 463)

Bu metal plakaların yanı sıra Şaman elbisesi üzerindeki çanlar, çingiraklar, yay ve oklar ile nakışlardaki detaylar göstermektedir ki Şaman elbisesi Şaman'ın zırhıdır.

Resim 5: Türk Şaman Elbiselerinde Saldırı ve Savunma Araçları Sembolizmi Detayları
Kaynak : (Gürcan Yardımcı, 463)

Şamanlar için kutsal olan kostümlerinin üstünde bulunan cisimlerin farklı anlamları olduğu bilinmektedir. Kutsal olarak bilinen bu kostümlerin bazı yasakları da vardır. Herkesin ulaşabileceği yerde olmaz, genel olarak yaşadıkları çadırın özel bir yerinde asılı durur. Şamanların inanışına göre, etkisini kaybetmemesi açısından önemlidir (Eliade, 1999, s. 177).

Şamanların kostümleri kendi başına, çevredeki uzamdan nitel olarak farklı, özel bir dinsel mükrokosmosu temsil etmektedir. Bir yandan, hemen hemen eksiksiz bir simgesel sistem oluşturduğu gibi, öte yandan da kutsanmışlığı nedeni ile farklı manevi güçlerle en başta da ‘ruhlara’ sahiptir. Sadece onu giymekle, ya da onun yerini tutan nesneleri ellemekle şamanlar, kutsal olmayan normal uzamı aşır, manevi dünya ile bağlantı kurmaya hazırlanırlar.

ŞAMAN SEMBOLLERİ

Şamanların kostümleri tarih öncesi dönemden günümüze kadar var olan bütün dinlerin ve onların temsilcisi olan din adamlarının özel kostümleri olduğu kayıtlarda vardır.

Şamanizm’in temsilcileri olarak rahiplere eş görülen kamlarında ayinler düzenleneceği zaman kullandıkları kendilerine has kostümleri vardır. Şamanların özel kostümleri rahipleri ve dinsel bir evreni oluşturmaktadır. Bu durum yalnızca ortada bir kutsallık bulunduğu zaman değil, aynı zamanda bazı kozmik sembolleri ve izlenecek ruhsal yolları da açığa çıkarır (Eliade, 1999, s.175).

Şamanların kostümlerini dinsel mikrokozmos olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan simgesel sistem oluşturduğu gibi diğer yandan da kutsanmışlığı nedeni ile manevi güçlerle yani ruhlarla donatıldığını da söylenebilir (Eliade, 1999, s.177).

Kostümler manevi güçlerle hazırlanmış ve giysiyi giymek şamanların esrik yolculuğunda şekil değiştirme yeteneğini göstereceğine inanırlar (Çoruhlu, 2002, s.71).

Resim 6 : Yenisey Ostiak şamanının geyik tipi başlığı ve Yakut Şamana ait kuş tipi elbisenin ön görünüşü (U. Holmberg, 1927, s. 513)

Resimde görüldüğü üzere elbise üzerine bir takım nesneler temsil ettiği unsurları göstermekle Şamanın yolculuğunda yardımcı unsurları olmaktadır. Şamanın öteki âlemi görmesini sağlayan madeni, metal veya demir öğelerin asılması evreni daha net bir şekilde görmesini sağlamaktadır. Güneşi temsilen bulunan yuvarlak delik nesne ise şamanın yeraltına inerken kullandığı deliğin yerini tutar. Omuzlarında bulunan demiz nesneler kötü ruhların saldırısına karşın zırh görevi görmektedir. Temsil ettiği hayvanın tüyü, derileri parçaları da asılmaktadır. Kol, bacak ve kaburgaları temsil eden şekiller tekrar diriliği ifade etmektedir. Bulunduğu topluma göre değişiklik arz etmekte bazı bölgelerde ise Ülgen’in kızları, Erlik’in çocukları kukla olarak yer almaktadır (Çoruhlu, 2002, s. 71-73) .

Resim 7 : Şaman Sembolleri

Kaynak : <https://tr.pinterest.com/karabacakbektar/%C5%9Faman-sembolleri/>

Resim 8 : Şaman Giysisinde Etek Unsurları

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 03.01.2017

Şamanların kostümlerinde bulunan simgeler inanışlarına göre, ruhların oluşturduğu güç ile güçlenerek diğer insanlara göre farklı bir boyut kazanırlar. Bu inanışa göre şamanlar yeni bir kimlik kazanıp, diğer âlemde kendilerine yer edinebilirler. Şamanlar böylelikle toplumda saygınlıklarını güçlendirmektedirler. Şaman mitolojisine göre Şamanların kostümlerindeki simgeler somut ve soyut kavramların bir araya gelmesi etkili olacağı düşünülebilir.

Resim 9 : Şaman Elbisesi ve Başlığı

Kaynak: <https://wannart.com/icerik/33476-saman-modasi-nasildi>

Şaman mitolojisine göre şamanların başlıklarındaki işlemeler mitolojiyi yansıtmaktadır. Şamanların ilk görevi başını koruyan başlığın özelliğidir. Şamanların seyahatlerinde etkilemektedir. Şamanların kostümlerinde olduğu gibi üzerinde bulunan simgeler yardımı ile diğer âlemde yeni kişiliğine bürünmesine yardımcı olmaktadır.

Resim 10 : Şaman ve Davulu

Kaynak : (<https://tr.pinterest.com/> 16.12.2016

Resim 11 : Altay Şaman Davulu

Kaynak:(<https://s-media-cache ak0.pinimg.com/>) 12.10.2016

Şamanların davulları yetenekli insanlar tarafından yapılmaktadır. Şamanların davulu zarar görürse ya da kırılırsa şamanın hastalanacağına inanılır. Davulun son kullanım süresi dolduğunda şaman ölür ve davul kırılarak içinde bulunan ruhlar özgür bırakılır (Hoppala, 2015, s. 228-229).

Şamanistlerde çok fazla rastlanmayan maske, Sibirya, Buryat ve Kuzey Asya’da yaygın olarak görülmektedir. Maskeyi kullanma nedenleri genellikle ölü törenlerinde ölen kişinin kendilerini tanımamaları için kullanırlar. Sufi bir anlayışa göre, maske simgelediği varlıkla ile bütünleşmek anlamına gelmektedir. Türk Şamanlar için durum farklıdır. Altay ve Yakut şamanlarına göre ise yüzlerini boyarlardı. Bu durumda çok fazla maske kullanmamak ve diğer âleme uyum sağlamak amacı ile kullanıldığını göstermektedir.

Resim 12 : Sibirya Şaman Maskesi

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 12.10.2016

Resim 13 Mançurya, Aynalı Şaman Giysisi

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 18.11.2016

Şamanların kıyafetlerinde aksesuar olarak ayna yer almaktadır. Kostümlerdeki aynını görevi diğer âlemi görebilmek ve ruhların yerini tespit edebilmektir.

Resim 14 Buryat Şaman Ekleri

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 21.08.2016

Şamanların kostümlerinde kullanılan malzemeler son derece önemli ve dikkat çekicidir. Kostümlerde genel olarak maral ve sığır az da olsa ayının postu kullanıldığı görülmektedir. Altay ve Yakut şamanları ise kuzu ve tay postu tercih ettikleri görülür. Kostümlerin karakteristik özelliklerini ise kürklü olan kısmı iç tarafa, deri olan kısmı da dış tarafa gelecek şekilde tasarlanarak yansıtılmaktadır (Mıkluh, 1971, s. 61) .

Şamanların kostümleri genel olarak şamanların karakteristik özellikleri, kişiliklerini diğer âleme taşımış olduğunu yansıtmaktadır (Roux, 2002, s. 64) .

Şamanların giysisinde aşağı ve yukarı âlemlere ait semboller, hayvan ve kuş postlar, Tanrı tarafından zırh rolündeki çanlar vardır. İlah tarafından çekilmiş oklar ve yaylar, güneşi ve ayı temsil eden demir levhalar ve ayırt edici tokalar vardır (Anohin, 2006, s. 45-47) .

Şamanlara göre kostümlerindeki bu simgeler, kurdeleler, tokalar yeraltın da yaşayan yutpa denilen canavarı ya da yılanı temsil eden kötü ruhların saldırılarına karşı kalkan vazifesi yapmaktadır (Çoruhlu, 2002: 71,73) .

Resim: Altay Şaman Başlığı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 17.10.2016

Şamanlar şapkalarına kuş pörük ya da yılan başlı kuş şapka adı derler. Şapkalar sadece dini törenler esnasında ‘manyak’ ile beraber takılır. Şamanlar başlıkları için, Kobdin şamanları ‘abgulda’, Hâlhâl şamanları ‘orgobçi’, Tuva şamanları ‘hamnar bört’ adlarını kullandıklarından bahsetmektedirler. (Anohın, 2006, s. 54) .

Resim: Tuva Şaman başlığı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> 22.08.2016

Şamanların inanışlarına göre, şamanlar güçlerini başlıklarının içinde barındığına inanırlar. Dini törenlere başlıksız katılan şamanlar hiçbir güce sahip olmadıklarına inanırlarmış (Eliade, 1999, s.185-186).

Şaman Kostüm Öğeleri Üzerlerinde Kullanılan Semboller

Kıyafetler üzerinde bulunan simgeler süslenmek anlayışı nedeni ile aksesuar ve takı tanımları olarak uygun değildir. Bütünün bölümlerini tanımlamak üzere ek tanımını kullanmayı tercih etmişlerdir (Kılıç , 2010, s. 317).

Resim: Davul üzerinde Güneş ve Ay Sembolü <http://yavuztellioglu.blogspot.com.tr/2015/07/davul-samann-atdr-onu-goklere-tasr.html> (21.10.2016)

Şamanizm'de inançlar genellikle Gök Tanrı kültürüyle bağlantılı olduğudur. Yıldız, Güneş, Ay, Yıldırım ve Fırtına vs. Altaylara göre ise, Güneş ‘Ana’, Ay ise ‘Ata’ demektir. Yeryüzünde Ateş’i Güneş temsil etmektedir.

Resim Geyik Figürleri, (Mandıl Hykhın, Moğolistan)

Kaynak: <http://tanridaglari.blogspot.com.tr/2009/07/kutahyann-suvarileri-kutahya.html> (12.12.2016)

Şamanların kültüründe yer alan simgeler, o kültürü var eden sırlara ulaşmak demektir (Aslan, 2006, s. 347).

Resim Kuş Sembolü

Kaynak: <http://www.biligbitig.com/2014/12/uygur-kulturunde-tufann-kuslar-krlangc.html> (02.10.2016)

Şamanların 'manyak' diye isimlendirilen kostümü, dini tören sırasında hangi hayvanın şekline girdiği ile ilgili bilgi vermektedir. Kostümler, Şamanların dini tören sırasında dönüştüğü hayvanın şekline göre hazırlanmaktadır (Ögel, 1971, s. 37).

Resim Kurt Sembolleri

Kaynak: <http://www.thuleia.com/rumpukuviot.html> (18.11.2016)

Bazı hayvanlar Türklerde kutsal veya uğursuz sayılabilir, bunun nedeni ise, totemik izler taşıyan semboller olarak değerlendirilir. Özellikle kurt, koç, at, kartal gibi hayvanların bu şekilde totemik izler taşıdığı düşünülmektedir.

Resim Boğa Kültü

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/411375747185099233/> (11.12.2016)Resim: Şaman Davulunda Kartal Sembolü Kaynak:http://st.depositphotos.com/1001040/2098/v/950/depositphotos_20983387-stock-illustration-shamandrum.jpg (12.12.2016)

Kartal figürü eski Türklerde önemli bir yere sahiptir. Türklerin milli simgelerinden biridir (Kafesoğlu, 2013, s. 287). Pek çok Türk devletinde ve boylarında kartal figürüne rastlanabilir. Kartal figürünün hâkimiyeti, gücü ve kudreti ifade etmektedir (Beyoğlu, 2014, s. 299) .

SONUÇ

Şamanların maddi kültürü olan kostümleri, maskeleri, davulları ve materyallerdeki simgelerinin fonksiyonel görevleri ve bu görevlere bağlı kodları vardır. Yer-gök-yeraltı öğeleri, hayvan ana, yardımcı ve koruyucu ruhları, güneş, ay ve yıldızlar, kayın ağacı ve tabiat ruhlarına ait kültlerin içinden gelmişlerdir. Kostümlerde ve diğer materyallerde bulunan simgeler, dini törenlerde yapılması gerekenler için tamamıyla işlevseldir. Bu nedenle Şamanların maddi kültür içinde yer alan kostüm ve materyallerinin ayrı bir önemi ve görevi vardır. Bu görevler ise, simgelerin kodlarını oluşturmaktadır.

Şamanların kültürünü oluşturan kültler, dini törenlerle değişen özellikleri ve dini törenlerde kullanılan manevi ve maddi ürünlerin simgesel yapısını temsil eder. Bu simgeler salt bir biçim anlam ilişkisi yoktur. Sadece temelde fonksiyonel simgelerdir. Toplumsal yapının devam edebilmesi için gereklidir. Kıyafetler genel olarak her milletin kültürel yapısını oluşturur. Toplumun mitolojisi, Şamanların sufi ve gizemsel evrenin simgelerle perspektif kazanarak dönüşmüş tarihin derin izlerine ışık tutmuştur.

Şamanlar genel olarak insanları kötülüklerden korumak, hastalıklardan kurtarmak için tören yapmalarının yanı sıra günlük olarak ta güneşi karşılamak, uğurlamak kötü ruhlara karşı mevsim aylarında kurbanlı, kurbandsız ayinler yapmaktadırlar. Bu özel ayinlerde hazırlanan kostümler ve unsurlardan, simgelerden güç almaktadırlar.

Şamanların kostümlerindeki simgeleri incelediğimizde farklı Türk toplumlarından görseller yardımı ile zenginleştirilmiştir. Şaman kostümleri geçmişten günümüze farklı illetlerde farklı görünümlele karşımıza çıksa da evrensel olarak yön tutuğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Alekseyev, N. (2013). Türk Dilli Sibirya Halklarının Şamanizmi. Konya: Kömen Yayınları.
2. Alizade, R. (2012). Türk Mitolojisinde Kültler. . İstanbul: Aydın Üniversitesi Yayınları.
3. Anohın, A. (2006). Altay Şamanizmine Ait Materyaller. Konya: Kömen Yayınları.
4. Aslan, N. (2006). Halk Anlatılarında Motif ve Tip kavramı. Erciyes Dergisi,, 347.
5. Beyoğlu, A. (2014). Sorularla Eski Türk Tarihi, . İstanbul.: Yeditepe Yayınevi, .
6. Çoruhlu, Y. (1999). Türk Mitolojisinin Anahatları,. İstanbul: Kabalcı Yayınları, .
7. Çoruhlu, Y. (2014). . Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi. İstanbul.: Kömen Yayınları.
8. Çoruhlua, A. (2002). Türk mitolojisinin ana hatları. İstanbul: Kabalcı.
9. Eliade, M. (1999). Simgeler İmgeler. Ankara: Gece Yayınları.
10. Gürcan Yardımcı, K. (463). Türk Töresinin Hazinelele Kutsal Şaman Elbiselerle İkonografisi. International Journal of Cultural and Social Studies, 2017.
11. Harva, U. (2014). Altay Panteonu, Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar. İstanbul: Doğu kütüphanesi.
12. Hoppál, M. (2012). Avrasya’da Şamanlar. (B. Bayram , Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
13. Hoppala, M. (2015). Şamanlar ve semboller. İstanbul: Yapı Kredi: Yapı Kredi.
14. İnan, A. (1996). Türk Kültürü. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
15. Kafesoğlu, İ. (2013). (Türk Milli Kültürü, . İstanbul: Ötüken Yayınları.
16. Kılıç , S. (2010). Türk Şaman Giysilerine Semantik Yaklaşım,. Zeitschrift für die Welt der Türken, .
17. Lopsan Mb, K. (1999). Tuvaların Eski Geleneklele. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 458-468.
18. Meletinsky, E. (1980). The epic of Raven among the Paleoasiatics: . relations between Northern Asia and Northwest America in folklore’ Diogenes., 98-133.
19. Mıkluho, M. (1971). Akademia Nauk Soyuza Sovetskıkx Sosialistiçeskih Respublik. İnstitut Etnografı imeni.
20. Ögel, B. (1971). Türk Mitolojisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
21. Potapov, L. (2012). Altay Şamanizmi. Konya: Kömen Yayınları.
22. Roux, J. (2002). Türklerin ve Moğolların Eski Dini. İstanbul.
23. Sieroszewski, V. (1986). Opyt Etnograficheskogo Issledovania. Russkoe Geograficheskoe Obshchestvo., 625-651.